

Spesialundervisning og tilrettelegging i videregående opplæring: Hvem gjør hva?

God tilrettelegging og spesialundervisning forutsetter at skolen samarbeider godt med eleven, foreldrene og flere andre relevante aktører. Her finner dere oversikt over hvilke roller de ulike aktørene har.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 16.01.2024

Det varierer hvor mange og hvilke aktører som er involvert i oppfølgingen av en elev.

Eleven

Elever som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har rett til tre års heltids videregående opplæring. Ungdommene søker selv om inntak etter at de har fylt 15 år.

Skolen skal legge til rette for læring for alle elever, og stimulere elevenes motivasjon, lærelyst og tro på egen mestring. Elever som ikke har eller kan få tilfredstillende utbytte av det ordinære opplæringsstilbudet, har rett til spesialundervisning. Eleven har da også rett til en individuell opplæringsplan (IOP).

Elever med omfattende behov for spesialundervisning, sterk nedsatt funksjonsevne, rett til opplæring i og på tegnspråk eller vedtak om utvidet tid kan ha fortrinnsrett ved inntak til videregående opplæring.

Elever som har rett til spesialundervisning, opplæring i og på tegnspråk, rett til opplæring i punktskrift eller særskilt språkopplæring, har rett til inntil to år ekstra videregående opplæring om de har behov for det for å nå opplæringsmålene sine.

Eleven har rett til å bli hørt i saker som angår seg selv, og har rett til økende grad av selvbestemmelse avhengig av alder og modenhet. Både foreldre, skolen og andre relevante aktører skal ta hensyn til hva eleven mener.

Etter at eleven har fylt 15 år, er det eleven selv som samtykker før det blir gjort sakkyndig vurdering og før

det blir fattet vedtak om å sette i gang spesialundervisning. Eleven kan som 15-åring også selv kreve at skolen undersøker et eventuelt behov for spesialundervisning. Likevel er det viktig å involvere foreldrene fram til eleven fyller 18 år.

Eleven skal involveres i alle fasene i en sak om spesialundervisning. Eleven har rett til å sette seg inn i innholdet i den sakkyndige vurderingen, og til å uttale seg før det blir gjort vedtak. Elever som har fylt 15 år har rett til å klage på vedtak om spesialundervisning.

I alle handlinger som berører eleven skal elevens beste være et grunnleggende hensyn.

Foreldrene

Foreldre er elevens viktigste støttespiller, og bør involveres i alle fasene i en sak om spesialundervisning, også etter at eleven har fylt 15 år.

Spesialundervisningstilbudet skal så langt det er mulig utformes i samarbeid med eleven og foreldrene. Det skal legges stor vekt på deres syn.

Foreldreansvaret gjelder frem til eleven er myndig, men etter at eleven blir 15 år er det eleven selv som skal samtykke. Dere bør likevel involvere foreldrene og legge til rette for et godt samarbeid, slik at de kan følge opp elevens faglige og sosiale utvikling hjemme.

Foreldrene har rett til å klage på vedtak om spesialundervisning frem til eleven fyller 18 år.

Foreldre som lurer på om barnet deres har behov for spesialundervisning, kan ta kontakt med skolen og/eller den kommunale PP-tjenesten.

Skolen

Skolen har ansvar for å fange opp elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet. Hvis en lærer er bekymret for om en elev ikke har utbytte av opplæringen, skal læreren melde fra om dette til rektor.

Skolen skal vurdere og eventuelt prøve ut tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet før det blir gjort sakkyndig vurdering. Hvis skolen har fått delegert myndighet fra skoleeier, er det rektor som avgjør om det skal gis spesialundervisning i form av et enkeltvedtak. Hvis ikke, er det skoleeier som tar avgjørelsen.

Skolen skal utarbeide en individuell opplæringsplan (IOP) for eleven på bakgrunn av enkeltvedtaket om spesialundervisning. En gang i året skal skolen utarbeide en skriftlig rapport over den opplæringen eleven har fått, og gi en vurdering av elevens utvikling. Utviklingen skal vurderes ut fra målene som er satt i elevens IOP. Rapporten sendes til eleven eller foreldrene og til kommunen eller fylkeskommunen.

Skolen må sørge for at foreldrene og eleven involveres i alle deler av prosessen, og at legge stor vekt på deres syn. For at foreldrene skal kunne følge opp elevens faglige og sosiale utvikling er det viktig at det er god kontakt mellom hjem og skole. Skolen skal samarbeide med foreldrene. Det er viktig å involvere foreldrene fram til eleven fyller 18 år.

PP-tjenesten

Hver fylkeskommune har en PP-tjeneste (pedagogisk-psykologisk tjeneste) som følger opp elever i videregående opplæring. PP-tjenesten skal hjelpe skolene i arbeidet med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å legge opplæringen bedre til rette for elever med særlige behov. Det er også PP-tjenesten som gjør en sakkyndig vurdering av elevens særlige behov.

Elever over 15 år, foreldre, skoler og andre tverrfaglige tjenester kan ta kontakt med PP-tjenesten for råd og veiledning. Det er mulig å drøfte bekymringer med PP-tjenesten anonymt før en eventuell henvisning. Det er vanligvis skolen som sender henvisning til PP-tjenesten. Eleven må samtykke i henvisningen, og skal bli hørt.

PP-tjenesten kan samarbeide tverrfaglig på lokalt nivå, for eksempel med helsetjenesten eller barneverntjenesten, og på statlig nivå med for eksempel Statped eller spesialisthelsetjenesten.

Oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten hjelper ungdom som avbryter eller ikke kommer i gang med videregående opplæring eller arbeid. Oppfølgingstjenesten jobber med og for ungdom som har rett til videregående opplæring, til og med det året de fyller 21 år. Alle fylkeskommuner har en oppfølgingstjeneste, som også har ansvaret for å koordinere og samordne den tverrfaglige innsatsen for disse ungdommene.

Oppfølgingstjenesten har ansvar for å ta kontakt med og følge opp elever som

- ikke har søkt videregående opplæring
- ikke har tatt imot tildelt elev- eller læreplass
- har avbrutt opplæringen før den er ferdig
- ikke er i arbeid
- har tapt opplæringsretten på grunn av vedtak om bortvisning for resten av skoleåret eller heving av lærekontrakten/opplæringskontrakt

Oppfølgingstjenesten formidler tilbud om opplæring, jobb eller kompetansefremmende tiltak, eller eventuelt en kombinasjon av disse.

Eleven kan selv ta direkte kontakt med oppfølgingstjenesten. Det samme kan foreldre, skolens rådgiver, PP-tjenesten og NAV.

Skoleeier

Skoleeier er enten fylkeskommunen eller styret for private skoler. Som skoleeier har fylkeskommunen og private eiere plikt til å sørge for videregående opplæring etter opplæringsloven, privatskoleloven og tilhørende forskrifter.

Det er skoleeier som har myndighet til å fatte enkeltvedtak om spesialundervisning. Kommunene og fylkeskommunene kan fatte enkeltvedtaket selv, men kan også velge å delegere myndigheten til å treffe enkeltvedtak om spesialundervisning til skolen ved rektor.

Selv om skoleeier har delegert sin myndighet til skolen ved rektor er det likevel alltid skoleeier som har det overordnede ansvaret.

Skoleeier er ansvarlig for å føre internkontroll for å sikre at lover og forskrifter følges.

Statped

Statped er en statlig spesialpedagogisk støttetjeneste for kommuner og fylkeskommuner. De jobber for at barn og elever med varige og/eller omfattende behov for særskilt tilrettelegging får gode, tilpassede barnehage- og opplæringstilbud i inkluderende fellesskap.

Statped tilbyr tjenester og kompetanse knyttet til barn, unge og voksne med varige, omfattende og komplekse utfordringer med å sanse, kommunisere og lære.

Statpeds fagområder er

- syn
- hørsel
- ervervet hjerneskade
- kombinerte sansetap og døvblindhet
- tegnspråk
- alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

Statped kan i tillegg gi tjenester i særlig komplekse saker innenfor fagområdene sammensatte lærevansker og språk-/talevansker.

Det er vanligvis PP-tjenesten i kommunen eller fylkeskommunen som kan søke om tjenester fra Statped. PP-tjenesten bør alltid være involvert når Statped gir tjenester.

Skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom

I skolehelsetjenesten kan elever få hjelp av helsesykepleier, og noen ganger også skolelege, fysioterapeut og psykolog.

Skolehelsetjenesten er ofte en viktig samarbeidspartner for eleven, foreldrene og skolen i saker som omhandler spesialundervisning. De har kompetanse på temaer som for eksempel

- fysisk og psykisk helse, søvn og søvnproblemer
- vennskap, tanker, følelser
- tristhet, krangling, mobbing
- familieforhold og problemer hjemme
- skolehverdag og fravær
- læringsvansker
- kropp, pubertet, prevensjon og kjønnssykdommer
- legning, kjønnsidentitet og kjærlighet

Når eleven er over 16 år, deles ikke opplysninger med foreldrene uten samtykke fra eleven. Unntaket er situasjoner der informasjonen er nødvendig for at foreldrene skal kunne oppfylle foreldrensveret sitt. Eleven skal alltid informeres hvis informasjon deles uten samtykke.

Hvis det er fare for at elever kan skade seg selv eller andre, eller hvis det er tydelig at eleven ikke har det bra hjemme, kan helsepersonell dele informasjon med for eksempel politiet eller barnevernet.

Fastlegen

Fastlegen er en viktig samarbeidspartner i saker hvor elever kan ha behov for helse- eller spesialisthelsefaglig vurdering og/eller samarbeid.

Fastlegen hjelper til med å vurdere allmenmedisinske spørsmål og problemstillinger, og kan gi behandling eller råd og henvisning for videre hjelp. Fastlegen samarbeider med relevante aktører i saker som omhandler sine pasienter, og bidrar inn med kompetanse om elevens helsesituasjon og utviklingsmuligheter.

NAV Hjelpemiddelsentral

Noen elever har bruk for skolehjelpemidler for å kunne få likeverdige muligheter til lek, læring og utvikling. NAV Hjelpemiddelsentral tildeler hjelpemidler og støtter foreldre, elever, skoler, kommuner og andre samarbeidspartnere med rådgivning, veiledning, opplæring, reparasjon og tilrettelegging av tekniske forhold knyttet til hjelpemidlene.

Ansatte ved NAV Hjelpemiddelsentral har kompetanse om

- funksjonsnedsettelse og konsekvensen av dem
- mulige løsninger på praktiske problemer
- hjelpemiddelprodukter som finnes på markedet
- tilpasningsmuligheter av/med hjelpemidler
- muligheter for reparasjon, vedlikehold og gjenbruk av hjelpemidlene
- tilrettelegging av miljøet som hjelpemidlet skal brukes i, både i hjemmet, i barnehagen og på fritiden

I skolen kan hjelpemidlene for eksempel hjelpe eleven å

- se
- høre
- kommunisere

- sitte
- gjøre skolearbeid
- forflytte seg
- planlegge og huske

Det er mulig for alle å henvende seg direkte til NAV Hjelpemiddelsentral, men det er i hovedsak foreldrene som selv søker om hjelpemidler. Det er vanlig at skolen, PP-tjenesten eller kommunens fysio- eller ergoterapeut hjelper til med søknaden ved behov.

[Finn din hjelpemiddelsentral](#)

Habiliteringstjenesten for barn og unge (HABU), og for voksne (HAVO)

Alle barn og unge med funksjonsnedsettelse, utviklingsforstyrrelser eller kronisk sykdom kan ha rett til habilitering i spesialisthelsetjenesten. Det er fastlegen som, i samarbeid med foreldrene, henviser til HABU. Som regel er det gjort en tverrfaglig vurdering i kommunen før henvisning.

HABU er et tverrfaglig spesialisthelsetjenestetilbud, som gjerne består av barneleger, psykologer, fysioterapeuter, ergoterapeuter, vernepleiere, spesialpedagoger, logoped, barnevernspedagog og sosionom. Gjennom habilitering og rehabilitering hjelper HABU er å hjelpe barna til best mulig utvikling og fungering, ut fra deres egne forutsetninger.

HABU kan gi veiledning til eleven, familien og lokale fagpersoner, tilby kurs og delta i ansvarsgruppemøter og samarbeidsmøter. HABU bidrar ofte i utarbeidelsen av individuell plan (IP).

For dere som jobber i skolen kan HABU være en viktig samarbeidspartner når dere skal gi et godt tilrettelagt skoletilbud til elever med funksjonsnedsettelse, utviklingsforstyrrelse eller kronisk sykdom.

Når eleven fyller 18 år, er det Habiliteringstjenesten for voksne (HAVO) som overtar ansvaret for å følge opp eleven videre.

Barne- og Ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP)

Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) er en del av spesialisthelsetjenesten, og er et tilbud for barn og unge under 18 år. Noen steder heter tilbudet BUPA.

På BUP jobber det psykologer, barnepsykiatere, familieterapeuter, kliniske pedagoger, kliniske sosionomer, psykiatriske sykepleiere eller andre yrkesgrupper.

BUP tilbyr

- spesialisert utredning og behandling til ungdommer med sammensatte psykiske lidelser og tilstander
- samtaler med elever og foreldre
- veiledning til foreldre og lokale fagpersoner

Noen barn og unge vil ha behov for et behandlingstilbud over lengre tid og vil dermed gå fra psykisk helsevern for barn og unge (BUP) til psykisk helsevern for voksne (PHV).

Andre spesialisthelsetjenester

Spesialisthelsetjeneste er en samlebetegnelse på helsetjenester som ikke er lagt til den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Spesialisthelsetjenesten skal diagnostisere, behandle og følge opp pasienter med akutte, alvorlige og kroniske sykdommer og helseplager.

Mange ulike spesialisthelsetilbud kan være viktige samarbeidspartnere i saker som omhandler tilrettelegging eller spesialpedagogisk hjelp. Dette er gjerne tjenester som har helt spesifikk kompetanse innenfor et fagområde.

Statsforvalteren

Statsforvalteren er klageinstans for vedtak om spesialundervisning.

Foreldre eller elever som vil klage på et enkeltvedtak, sender klagen til kommunen som har fattet vedtaket. Hvis kommunen ikke gir medhold i klagen, blir den automatisk sendt til statsforvalteren for endelig behandling.

Foreldrene eller eleven kan klage både på avslag på spesialpedagogisk hjelp, på innholdet i vedtaket om spesialpedagogisk hjelp, saksbehandlingen og på

manglende oppfyllelse av vedtaket.

Barnevernet

I noen tilfeller vil barnevernet være en viktig samarbeidspartner som kan bidra til å sikre at eleven får et helhetlig tjenestetilbud med god oppfølging.

Barnevernets oppgave er å ta vare på de mest utsatte barna. De skal beskytte barn mot omsorgssvikt og sikre barn trygghet og utviklingsmuligheter. De bidrar til samarbeid og samordning med andre offentlige aktører, og iverksetter hjelpetiltak for barn og barnefamilier som trenger det. Målet med hjelpetiltakene er å bidra til positiv endring hos eleven eller i familien. De fleste som får hjelp av barnevernet, mottar hjelpetiltak i hjemmet. Hjelpetiltakene skal være med på å øke foreldrekompentansen, kompensere for mangler i omsorgen eller avlaste foreldrene.

Barnevernet kan for eksempel bidra med hjelpetiltak, som råd og veiledning til familien, avlastningstiltak og støttekontakt.